

10. Яричевський С. Твори: в 2-х т. / Сильвестр Яричевський / Підгот. текстів, вступ. стаття М. Ласло-Куцюк. – Бухарест: Критеріон, 1977. – Т. 1. – 301 с.

11. Яричевський С. Твори: в 2-х т. / Сильвестр Яричевський / Підгот. текстів, вступ. стаття М. Ласло-Куцюк. – Бухарест: Критеріон, 1977. – Т. 2. – 509 с.

Стаття надійшла до редколегії 08.04.16

О. В. Стогний (Рыбась), асп.

Институт филологии КНУ имени Тараса Шевченко, г. Киев

МАЛАЯ ПРОЗА СИЛЬВЕСТРА ЯРИЧЕВСКОГО В КОНТЕКСТЕ НАРРАТИВНЫХ ПОИСКОВ ЭПОХИ FIN DE SIÈCLE

Исследуется специфика нарративных моделей малой прозы Сильвестра Яричевского в литературном контексте конца XIX – начала XX вв. Особенное внимание уделяется способу рассказывания истории: образу нарратора, нарративным моделям произведений, структуре наррации. Методологически исследование опирается на классификации Ж. Женетта и Л. Мацевко-Бекерской.

Ключевые слова: нарратив, fin de siècle, малая проза, нарратор, нарративна модель.

O. Stogniy (Rybas), Postgraduate Student

Taras Shevchenko National University of Kyiv

SYLVESTER YARICHEVSKY'S SMALL PROSE IN THE CONTEXT OF THE NARRATIVE SEARCH OF THE EPOCH FIN DE SIÈCLE

The article investigates the specifics of narrative models of Sylvester Yarichevsky's small prose in the literary context of the late 19th to early 20th centuries. Particular attention is paid to the method of telling stories: the image of the narrator, the narrative models, and the narrative structure. Methodologically, the study is based on the classifications of G. Genette and L. Matsevko-Bekerska.

Keywords: the narrative, fin de siècle, small prose, the narrator, the narrative model.

УДК 821.161.3

С. І. Терещенко, магістр

Институт філології КНУ імені Тараса Шевченка, м. Київ

ОСОБЛИВОСТІ ДЕТЕКТИВУ У ПОВІСТІ ВОЛОДИМИРА КОРОТКЕВИЧА "ДИКЕ ПОЛОВАННЯ КОРОЛЯ СТАХА"

Порівнюються особливості детективу в повістях відомого білоруського автора Володимира Короткевича "Дике полювання короля Стаха" та "Соба-

ка Баскервілів" Артура Конан Дойля. Визначаються особливості детективу Короткевича в порівнянні з традиційним детективним твором.

Ключові слова: Володимир Короткевич, Артур Конан Дойл, детектив, повість.

Володимир Короткевич навчався у КНУ імені Тараса Шевченка і певний час працював вчителем у школі на Київщині. Людина неймовірно широкого творчого діапазону. Перш за все його називають прозаїком, однак цьому автору належать чудові вірші, писав Короткевич також п'єси, історичні та краєзнавчі нариси, навіть лібрето до опери. Особливо виділяються в його творчості історичні романи та повісті. Короткевич для Білорусі як Сенкевич для Польщі чи Скот для Великобританії. Щоб зацікавити читача, історичний роман можна зробити пригодницьким, як "Айвенго". Короткевич обрав шлях детективу.

У статті розглянуто його повість "Дике полювання короля Стаха". Для порівняння взято повість Артура Конан Дойля "Собака Баскервілів". На прикладі подібних рис між творами, а їх чимало, можна простежити багато складників класичного детективу [1]. Тож перейдемо до практики. Першою спільною рисою можна вказати місцевість. В обох творах дія відбувається в далекій "забутій Богом" провінції посеред страшних боліт. Описи місцевості в обох творах подібні, головним чином відзначається неймовірна похмурість самого краєвиду. Звісно це досить загально, однак таких зыставлень досить багато. Дія відбувається у великому панському маєтку, також неодмінно похмурому. У Короткевича маєток дуже занедбаний і вночі головний герой Андрій Білорецький навіть не зрозумів, куди приїхав. Навпаки, Генрі Баскервіль урочисто зустрів мить повернення у родовий маєток [2]. У цій відмінності вбачаються різні позиції авторів, різні умови, в яких вони творили. Короткевич описує період остаточного занепаду білоруської шляхти. Натомість Конан Дойл такої проблеми не мав. Хоча у творі і зазначається, що відсутність господаря у домі Баскервілів може призвести до зубожіння всього краю. Обидва автори зупиняються на описі ідальні. І в Конан Дойля, і в Короткевича – це велика похмура зала з безліччю "родових" портретів. До спільних рис також

можна додати, що герой Короткевича і герої Конан Дойля приїхали у маєток після загадкового, майже міфічного вбивства і намагаються зарадити повторенню такого ж трагічного випадку. До того небезпека загрожує саме останньому представнику з роду володарів маєтку. Жертвами багато в чому керує страх, основою якого обов'язково є старовинна легенда, де згадується чи не перший з відомих в історії представників роду, який скоїв настільки жадливий злочин, що за нього мають розплачуватись усі наступні покоління.

Якщо характеризувати героїв, побачимо помітну відмінність. Головним героєм кожної детективної оповіді є яскрава постать самого детектива. Шерлок Холмс – класичний цьому приклад. Наділений неабияким інтелектом, трохи дивакуватий, із власним неповторним методом розслідування справ, багатим досвідом, – це те, що робить детектива детективом. У Короткевича, незважаючи на те, що "Дике полювання..." визнано критикою як детективна повість, тим не менш постаті самого детектива немає [5]. Головний герой Андрій Білорецький – фольклорист. Хоча така професія у 80-ті роки XIX століття, як вказує сам герой, дуже незвична. Однак він не відзначався якимись дивними звичками, не був наділений неймовірним інтелектом чи неабиякою спостережливістю і розслідуваннями власне ніколи не займався. Фізичної сили також особливо не мав. Однак Короткевич не міг допустити, щоб головний герой за ходом твору відповідав цьому опису, адже таким чином порушувався не лише детектив, а й взагалі могла відпасти цікавість до твору з боку читача. Тому, незважаючи на всю "середньостатистичність," Білорецький проявляє неабияку спритність, коли тікає пішки від "дикого полювання" (аналог собаки Баскервілів) на болотах, чого нікому раніше не вдавалося й верхи. Потрапивши у засідку головного "зłodія" Дубатовка, Білорецький не лише вижив, а й завдав нападнику серйозної травми, що не давала їздити верхи. Сам Дубатовк характеризується як людина дуже хитра, неймовірно досвідчена у військовій справі. Це кремезний чоловік величезної сили і просто страшна людина, хоча і добре прикидався добродушним сусідом й опікуном. Саме Білорецький без досвіду володіння зброєю перемагає на дуелі шляхтича Ворону, ще одного

антигероя, завданням якого було вбити фольклориста під виглядом тієї ж дуелі. І врешті у фінальній сцені твору Білорецький сам позбавляє життя Ворону. Все це, безумовно, не могла зробити звичайна людина, на те й існують художні твори. А образ "всемогутнього", хоча й "звичайного" фольклориста можна порівняти з кіногероєм "Кавказької полонянки" Шуриком. Власне, й основна сюжетна лінія подібна. Герой-фольклорист нічим не вирізняється, однак рятує кохану дівчину від помітно сильніших і досвідченіших супротивників, а у фіналі романтичне возз'єднання пари, герої якої, подолавши численні випробування знаходять одне одного.

Спільною особливістю є і сильно видовжені пальці одного з героїв твору – Бермана, керуючого маєтку "Болотяні ялини", і доктора Мортімера. Хоча тут і не знайдемо прямої паралелі, бо герої все ж різні, однак ця деталь у них спільна, до того ж не обов'язково було її вказувати. Берімор, дворецький Баскервіль-Холу і Берман видаються зовнішніми антиподами, високий – низький, велика пишна борода і навпаки – маленька й рідка. Однак спільною рисою є хороше старомодне виховання, яке також відзначають також автори. Дворецькі приховували існування свого "таємничого" родича. У Берімора це був брат дружини Селдон, у Бермана брат був карликом, що таємно жив у маєтку. Зрештою, він стає частиною легенди, "малим чоловіком", що нібито віщує своєю появою смерть наступного з роду Яновських. Однак насправді нещасний чоловік зовсім не був причетний до зазначених подій і лише намагався вижити, ховаючись від усіх, крім брата, особливо старанно, хоча й недосконало. Прізвища в обох дворецьких починаються на "бер". Складається враження, що Короткевич грається з читачем, описуючи так багато спільного з іншим відомим твором.

Офіційною причиною смерті обох попередніх власників маєтків було слабке серце. Неофіційною – загадкове й міфічне родове прокляття. Обставини різні. Старий Баскервіль помер неподалік свого дому лише від одного вигляду собаки. Яновський же довго тікав верхи і, можливо, навіть втік би, але кінь його зламав ногу. Порятунку в нього однозначно не було, адже міфічне "дике полювання" насправді складалося з місцевої шляхти,

що стали найманими вбивцями. До того ж, тіло Яновського витягли з болота, куди бідолаха потрапив у кінці гонитви. Однак ту деталь, що розтин показав: "...не витримало серце..." все ж можна зарахувати до подібностей між творами. Схоже звучить і пересторога з обох легенд, де застерігають: у жодному разі не виходити на болото вночі. Розв'язка цілком подібна.

Легенди були розвінчані в обох творах. Короткевич змальовує досить велику сцену селянського повстання, можна навіть сказати, "повстання гідності", повстання людей, що не могли більше терпіти того страху і вбивств, як з'ясувалося, від найманої шляхти. У обох творах вбивства відбувалися через спадок, хоча у Яновській був лише занедбаний маєток, а в Баскервіля ще й мільйон фунтів. Сцена загибелі антигероя теж має паралелі. Обидва, як Степлтон, так і Дубатовк, переслідувані пострілами, втонули в болоті. І все ж не міг Короткевич зробити ідентичну розв'язку. Це тому загнали Дубатовка в прірву коні, те саме дике полювання короля Стаха, створене ним же. Не можна сказати напевно, однак, крім звичайних "стандартних" ознак детектива, Короткевич наділив своє "Дике полювання..." й певними індивідуальними особливостями, що зближують твір з "Собакою Баскервілів".

Незважаючи на сюжетні відмінності, перейдемо до мети написання твору. У Конан Дойля мета – розважити читача і з цією метою "Собака Баскервілів" цілком впоралася. Короткевич намагався показати важливі історичні питання. На першому місці – зубожіння білоруської шляхти наприкінці XIX століття, причому як матеріальне, так і духовне. Роздуми оповідача, він же головний герой Білорецький, безпосередньо і різко засуджують вади шляхти. Легенда про дике полювання також побудована на зраді шляхтичем короля та свого друга. Перед смертю зраджений король Стах звинувачує Яновського навіть не в своїй загибелі, а в тому, що цей зрадник багатьох людей позбавив щастя (один з перших Яновських) і продав свою батьківщину. Погляди автора твору проявляються не один раз і не однією фразою. В чомусь Короткевич звеличує селян, що уособлюють народ. Він наділяє селянина Ригора неабиякими лідерськими якостями, що явно переважають подібні вміння Білорецького. Власне, здатність селян до організованого повстання й до вистежування "ди-

кого полювання" також свідчать на користь віри автора в простих людей, хоча і не робить з них героїв. Взагалі у такому зображенні все ж вбачаються погляди самого Короткевича. Селяни дійсно ніби уособлюють білоруський народ, а "дике полювання", яке складалося зі збіднілих шляхтичів, власне, накладається на поганих керівників. Хоча твір можна і навіть не варто політизувати, незважаючи на такий яскравий показ авторської думки. Образ селян, як і вже згаданий образ самого Білорецького, спочатку не несе в собі нічого надзвичайного. Здавалося б це абсолютно безнадійні "сірі" люди. Яновська дає характеристику: "Навіть якщо їх годувати цілий рік і те не очуняють, залишаться такими ж примарами як і зараз" [4]. Здавалося б, куди вже зрозуміліше. Однак за всіма перипетіями твору ініціатива переходить саме до селян. Так, це вони вистежують "дике полювання" і таким чином викривають його, що не міг зробити Білорецький чи інші герої твору, наближені більше до шляхетства, ніж до селянства. Рішення селян напасти на "дике полювання" мало описати лише як сміливе. Люди майже беззбройні, окрім кількох. Вони не мали військового досвіду і навіть знання того, що міфічна примара – це насправді близько двадцяти перевдягнених в обладунки шляхтичів, не давало якоїсь очевидної переваги, враховуючи, що їм протистояли вершники, до того ж навчені, нехай і молодих серед них було багато. Рішення про повстання (а саме так можна кваліфікувати напад на шляхту) – неабиякий мужній вчинок. Мало того, лідери перебувають, звісно ж, серед селян, хоча і віддають вони номінальне керівництво Білорецькому. Однак він часто не знає, що робити в тій чи іншій ситуації, на відміну від селянських лідерів.

Уже проводилися паралелі між описами місцевостей в обох творах. До тексту "Дикого полювання..." варто додати те, що Короткевич змальовує Білорусь дуже широко і описує не лише місце дії, а намагається охопити якомога більші території і розказати про їх особливості. Скрізь Короткевич прагне знайти певні деталі маловідомі для читача і звернути на них увагу. Наприклад, сцена, коли Білорецький приходить до могили старого Яновського і бачить, що зображення герба на ній розбите. Як виявилось, герб "розбивають" скрізь після того, як скінчився

шляхетський рід. З усіх лишилася тільки донька. Надія Яновська, справді, остання представниця роду і оскільки вона жінка, то рід вважається вже перерваним. Здавалося б, невелика деталь на якій можна не зупинятися. Але це один з тих багатьох моментів, які витворюють ніби культурно-історичну мозаїку Білорусі, а не детектив у класичному розумінні. Такі моменти займають так багато уваги читача, що мимоволі можна забути про яскравий детективний складник.

Дуже докладно описується маєток Яновських, причому оповідач це робить із великим захопленням і навіть любов'ю, він не може пропустити у своїх спогадах жодної кімнати. Інтер'єри описані надзвичайно детально. Конан Дойл теж дає описи, змальовує старий англійський замок, однак робить це ніби непомітно, як щось допоміжне у творі, як необхідність, а також з метою створити для читача потрібний настрій. Можливо, це тому, що проблема історичної спадщини в Англії не стояла так гостро, хоча вона, безумовно, завжди актуальна в епоху швидких змін у суспільстві. Події розгортаються приблизно в один і той же час у кінці XIX століття з проміжком не більше ніж двадцять років у Девонширі, Великобританія та білоруській провінції невідомого нам N-ського повіту Російської імперії. Звісно, англійський текст написано набагато раніше, однак і умови тут інші. Палаці в Англії досі збереглися, на її території не було останніми століттями численних війн і революції, не було злочинної влади, яка все руйнувала. Історична пам'ять, принаймні англійського населення, ніким не пригнічувалась. В умовах радянського режиму історії Білорусі практично не існувало. Навіть зараз більшість історичних фактів про Білорусь абсолютно невідомі як білорусам так і росіянам, які ідеологічно вважають білорусів "найближчими братами" і, треба додати, що більшість українців також не уявляють собі справжню історію сусідньої держави, знаючи більше про ту само Англію. Історична пам'ять перебувала на нульовому рівні, дійшло до того, що люди не могли впізнати рідну мову, а такі випадки стали навіть анекдотичними. Про замок не було чого й говорити, лишалися тільки руїни. У таких умовах творив Короткевич. Він збирав кожний маленький

шматочок, кожен частинку історії, культури, духовної чи матеріальної спадщини. Твір Короткевича має багато спільного з розважальним детективом і, по суті, увібрив безліч спільних сюжетних рішень, паралелей, навіть на рівні описів персонажів. Однак він має інший сенс і детектив, звісно ж, відходить на другий план [3]. Короткевич одягнув на історію своєї країни міцні обладунки розважального детективного жанру, щоб вона могла встояти серед покоління сучасних читачів, створив гру, загадку, яку і непередбачувану. Часом здається, що обладунки ці замалі для того масиву, що вони несуть крізь коротку пам'ять сучасності, однак у міцності їм дорікнути не можна. Як у справжньому детективі, читач не знає, що очікує його в наступному абзаці, а часом і в реченні. Та водночас автор розповідає історію, вільно висловлює свої думки, повністю розкриває проблеми, що його хвилювали. В цьому, безсумнівно, великий талант Короткевича, який дав детективному жанру значно ширше наповнення.

Отже, у повісті "Дике полювання короля Стаха" Володимир Короткевич зображує історію Білорусі кінця XIX століття, найважчий у культурному плані період занепаду. Він показує гостру проблему і духовної, і матеріальної деградації шляхти, яскраво наділяє твір етнографічними відомостями. Письменник використовує у своїй історичній повісті детективний сюжет, і водночас наділяє його конкретними особливостями з іншого твору – "Собака Баскервілів", зображає це ніби гру подібностей та відмінностей. Тому "Дике полювання короля Стаха" мало свого часу успіх серед широкого кола читачів, орієнтоване як на масового читача, так і на інтелектуалів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. *Адамов А.* Мой любимый жанр – детектив. Записки писателя. – Москва, 1980.
2. *Артур Конан Дойл* "Записки о Шерлоке Холмсе", Москва, 1983.
3. *Беларуская літаратура* / склад. У. В. Адамчык, М. В. Адамчык. – Мінск, 2004.
4. *Караткевіч У.* Дзікае паляванне караля Стаха. Беларускі фонд культуры – Мінск, 2010.
5. *Русецкі А.* Уладзімір Караткевіч: праз гісторыю ў сучаснасць: Нататкі літ. творчасці. – Мінск, 2000.

Стаття надійшла до редколегії 07.04.16

С. И. Терещенко, магістр
Інститут філології КНУ імені Тараса Шевченка, г. Київ

ОСОБЕННОСТИ ДЕТЕКТИВА В ПОВЕСТИ ВЛАДИМИРА КОРОТКЕВИЧА "ДИКАЯ ОХОТА КОРОЛЯ СТАХА"

Сравниваются особенности детектива в повестях известного белорусско-го автора Владимира Короткевича "Дикая охота короля Стаха" и "Собака Баскервилей" Артура Конан Дойля. Рассматриваются особенности детектива Короткевича по сравнению с традиционным детективным произведением.

Ключевые слова: Владимир Короткевич, Артур Конан Дойль, детектив, повесть.

S. Tereshchenko, Student
Taras Shevchenko National University of Kyiv

THE FEATURES OF DETECTIVE IN THE STORY BY VLADIMIR KARATKEVICH "WILD HUNT OF KING STAKH"

The article compares the features of detective novels "Wild Hunt of King Stakh" by known Belarusian author Vladimir Karatkevich and "Hound of the Baskervilles" by Arthur Conan Doyle. The features of the detective by Karatkevich are examined in comparison with the traditional detective novel.

Keywords: Vladimir Karatkevich, Arthur Conan Doyle, detective, story.

УДК: 821.161.2

А. О. Ткаченко, д-р філол. наук, проф.
Інститут філології КНУ імені Тараса Шевченка, м. Київ

ПРО ХУДОЖНЬО-ЕСТЕТИЧНУ ЕВОЛЮЦІЮ ІВАНА ФРАНКА

Навряд чи продуктивно вкладати художньо-естетичну еволюцію Франка в прокрустове ложе лінійного руху "від" і "до" чи розпинати на хрестовині некоректної опозиції народництво/модернізм. Він еволюціонував зі збереженням попереднього досвіду та з перевіркою набутих знань, зокрема, власною художньою практикою. Багатогранний цей чоловік був таки справді "цілим", за його ж висловом, який незрідка приписують Миколі Вороному.

Ключові слова: реалізм, традиціоналізм, народність, модернізм, психологія творчості, універсалізм.

За радянськими літературознавчими схемами, найвищими виявами реалістичної творчості були у ХІХ ст. критичний реалізм, а в ХХ – соціалістичний реалізм. Напевне, ще й тому, щоб